

IRAKURKETA ETA IDAZKETA

1.1 Sarrera: Nola landu irakurketa eta idazketa ikasle etorkinekin

Betidanik eskolaren ardura izan da hizkuntza idatzia irakastea. Eskolaren helburu garrantzitsuenetako bat da ikasleak irakurle eta idazle trebeak egitea, dudarik ez baitago hizkuntza idatzia menperatu egin behar dela, eskolan arrakasta izateko. Irakurtzeko eta idazteko zailtasunak dituen ikasleak arazoak izan ohi ditu eskolarizazioa ondo amaitzeko. Horregatik, hizkuntza idatzia lantzeari ordu asko ematen zaio geletan, eta, normalean, ikastetxeetan ondo planifikatuta egoten da maila bakoitzean zer landu behar den. Horrenbestez, Haur Hezkuntzan hizkuntza idatziarekiko lehen hurbilketa egiten da, lehen zikloan kodea irakasten da, eta bigarren eta hirugarren zikloan, kodea ikasi ondoren, ikasleak irakurle eta idazle “onak” izan daitezzen sailatzen gara irakurketaren eta idazketaren hainbat esparru landuz: ulermenerako estrategiak, idazketaren prozesua, abiadura, hiztegia aberastea, etab.

Ikasle etorkinek ere goian aipatu den helburua lortu behar dute, beste ikaskideek lortu behar duten moduan, baina kasu gehienetan ez dute bere kideek izan duten denbora bidea egiteko.

Gure hezkuntza-sisteman, gainera, ikasleek euskaraz eta gaztelaniaz jakin behar dute irakurtzen eta idazten, ahaztu gabe ingeleseko klaseetan ere lantzen dela idatzizko hizkuntza. Ikasle etorkinek, beraz, bi hizkuntzetan ikasi behar dute irakurtzen eta idazten. Nahiz eta batzuentzat ama-hizkuntza gaztelania izan, ikasle etorkin guzti-guztientzat euskara hizkuntza berria da, eta ahozko zein idatzizko trebetasunak garatu behar dituzte hizkuntza horretan.

Beraz, ikasleek beste hizkuntza bat ikasi behar dute —euskara—, edo bi —euskara eta gaztelania—, eta hizkuntza horietan ondo irakurri eta idatzi behar dute eskolan emaitza onak izateko.

Ikastetxeetan ikasle etorkin bakoitzari bere plana egiten zaio, “neurria” egindako esku-hartze bat, nolabait. Planaren barruko atal garrantzitsuenetako batek eskolako hizkuntzekin dauka zerikusia. Atal horretan zehazten da heldu den ikaslearekin hizkuntza bakoitza nola landu, zein arlotan, zein esparrutan eta zein egoeratan. Atal hori egiteko, kontuan hartzen dugu bai ikastetxearen trataera linguistikoa, bai ikasleak eskolako hizkuntzetan duen jakiekuntza-maila, ahozko zein idatzizko trebetasunetan.

Hizkuntza idatziari dagokionez, arretaz aztertu behar dugu aurretik izandako esperientzia, norbanakoaren plana egiteko: ikasleak ama-hizkuntzan ikasi duen irakurtzen eta idazten, ikasteko prozesuan dagoen, edo prozesua hasi gabe daukan. Izan ere, ikasle etorkinak ez dira hutsetik abiatzen. Ikasle batzuek, hona heltzen direnean, jadanik badakite irakurtzen eta idazten; beste batzuk, berriz, ikasteko prozesuan daude bere herrialdeetan. Hitz batean esateko, aurretik izandako esperientziak baldintzatzen du etorkinaren prozesua eta, ondorioz, harekin lantzen den programa.

Irakasleok, hasierako balioespena egiten dugunean, ikaslea ama-hizkuntzan irakurtzen eta idazten nola moldatzen den aztertu behar dugu: ondo irakurtzen duen; nola hartzen duen arkatza, liburua...; erraztasuna duen idazteko; idatzizko lanak nola aurkezten dituen... Nahiz eta ikasle batzuek beste idazkera-sistema batean ikasi irakurtzen eta idazten, testu idatziaren aurrean duten “jarrerak”, pista asko eman ditzake esku-hartzea prestatzeko. Ez dago zalantzarik ez direla eduki berberak landu behar ondo irakurtzen eta idazten duen ikasle batekin —beste idazkera-sistema batean ikasi badu ere— eta hizkuntza idatziarekin harremanik izan ez duen beste ikasle batekin. Lehen kasuan, ikasleak gure idazkera-sisteman ikasi beharko du deskodifikatzen, baina ikasiak izango ditu hizkuntza idatzian oinarritzakoak diren beste eduki asko: hizkuntza idatziaren eta ahozkoaren arteko loturari buruzkoak, hizkuntza idatziaren eginkizunari buruzkoak...

Ezinbestekoa da norbanakoaren plana arretaz prestatzea. Ez dugu ahaztu behar ikasle etorkinek ama-hizkuntza ez den hizkuntza batean —edo bitan!— irakurri eta idatzi beharko dutela; batzuentzat hizkuntza horiek bigarren, hirugarren edo laugarren hizkuntza izan daitezke, eta, gainera, euskararen kasuan, hizkuntza berria eskolara heltzen direnean.

Norbanakoaren plana egiten laguntzeko, ondoren azalduko ditut irakurketa-idazketaren ikaskuntza-prozesua gidatu behar duten printzipioak (jakinak baina gogoratu beharrekoak); eta, hurrena, hizkuntza idatzia lantzeko oinarritzako edukiak. Gure esku-hartzeak printzipio metodologiko batzuetan oinarritu behar du, eta ikasle etorkinekin lantzen ditugun edukiek hizkuntza idatziaren esparru guztiak izan behar dituzte kontuan, eta ez kodeari buruzkoak soilik.

Ezbairik gabe, oso zaila da programa bateratu bat diseinatzea ikasle etorkinentzat, nekez topatzen baititugu baldintza berberak dituzten ikasleak. Izan ere, herrialde askotatik heldu dira, eskola-sistema desberdinetan ikasi dute, hainbat metodologia erabili dituzte, aurretik eskolan izandako esperientziak ere oso desberdinak izan dira. Eta horri gure erkidegoaren egoera soziolinguistikoa gehitu behar zaio: erkidegoko hizkuntzen presentzia oso desberdina da toki batetik bestera. Ikastetxe eta irakasle-talde bakoitzari dagokio ikasle bakoitzari bere "neurrira egindako jantzia" prestatzea.

1. Irakurketaren eta idazketaren ikaskuntza ahozko hizkuntzarekin batera garatu behar da

Hizkuntza osotasunean landu behar da: ahozko hizkuntzak lagundu egin behar du idatzizko hizkuntza garatzen, eta alderantziz. Hasieratik saiatu behar dugu ahozko hizkuntzaren eta idatzizkoaren arteko "loturak" egiten, ikasleak berak aukera izan dezan "loturak" egiteko. Ez du zentzurik alde batetik irakurketaren eta idazketaren ikaskuntzak lantzea eta bestetik ahozko hizkuntza irakastea. Hizkuntzaren lanketa orokorrean hartzen badugu, ahoz landu duguna idatz dezakegu, egoerak sor ditzakegu idazteko, irakurketari eta idazketari funtzionaltasuna emateko.

2. Ulermenak izan behar du ikaskuntzaren oinarria

Ikasleak, hasieratik, ulertu eta jakin behar du idatzizkoak esanahia duela, testuek gauzak kontatzen dizkigutela. Irakurtzea eta ulertzea batera doaz, irakurtzea ez da "deskodifikatze soila". Dударik gabe, irakasle guztiok onartzen dugu adierazpen hori, baina batzuetan eskolan proposatzen ditugun jarduerak ez dute laguntzen ulermena garatzen, horien helburua ez baita testua ulertzea, deskodifikatzea baizik. Adibidez, silaba jakin batzuetan oinarritutako hitz solte batzuk deskodifikatzea ez da ariketa aproposa ulermena garatzeko, aurretik hitz horien esanahia landu ez bada. Ulermena ziurtatu behar dugu, eta, horretarako, hainbat estrategia erabili beharko ditugu ikasleekin: hiztegia aurretik ahoz lantzea, eskaintzen zaizkion materialak irudi grafiko asko izatea eta irudi horiek ulermena erraztea, iragartzea eskaintzen duten testuak aukeratzea...

3. Ingurune alfabetatu aberatsa eskaini behar zaio ikasleari

Ikasleari aukera eman behar zaio mota askotako testu eta liburuak esku artean ibiltzeko: ipuinak, dibulgazio-liburuak, aldizkariak, egunkariak, foiletoak, gutunak, oharak... gure gizartean ohikoak diren idatzizko testuak, alegia.

Oso lagungarriak izan daitezke ikastetxeko ikasleek idatzitako testuak ere, arrazoi askorengatik izan ere: ikasten ari den ikasleari erakargarria gertatuko zaio lagunen lanak erabiltzea; motibatuago sentituko da irakurtzeko; eskolan bertan ekoiztitakoak izaten dira eta, beraz, ikasleen errealitatekin gertu daude; eta, azkenik, eredu onak izan daitezke ikasleak berak testuak ekoizteko.

4. Egunero ikaslearekin irakurtzea komeni da

Ondo irakurtzeko, asko irakurri behar da. Irakaslearen laguntzaz haurrak hobeto ulertuko ditu testuak, eta horrela txikiagoa izango da ikasleari eskatzen zaion ahalegina. Horrez gain, irakaslearen laguntzarekin irakurtzen denean ulermenerako estrategiak landu daitezke: arreta ipinarazi testua ulertzeko oinarritzakoak diren hitzetan, irudietan errepararazi ulermenean laguntzeko, inferentziak egiten lagundu, ikaslearen esperientziarekin loturak egin... Ezinbestekoa da ulermenerako estrategiak esplizituki lantzea, ikasle horiek estrategiak erabiltzen ohitu daitezen, irakurle eraginkorrak izateko. Izan ere, ikasle etorkinek bere mailako kideek duten maila lortu behar dute, baina ez dute beste ikasleek izan duten denbora bera prozesu osoa egiteko.

Ikasle etorkinek ondo irakurtzen badute, testu idatziek bigarren hizkuntza hobeto garatzen lagunduko diote.

5. Helburu bat duten idazteko egoerak sortu behar ditugu

Eskolan izaten diren egoera arruntek aukera pila bat ematen dute idazteko: irakasle bati ohar bat eramatea, zerbait gogoratzeko idaztea, jarduera batean izena ematea, ipuin bat idaztea lagun bati emateko.... Jarduera horiek guztiek helburu argia dute eta ikasleek erraz uler dezakete zein den idaztearen helburua. Bestalde, ikaslea idazkera zenbait helburutarako erabiltzen ohitzea garrantzitsua da.

6. Ahal bada, ikasleari aukera eman behar zaio ama-hizkuntzan irakurtzeko eta idazteko

Pertsona guztiok erosoago sentitzen gara ama-hizkuntzan irakurtzen eta idazten. Ikasle etorkinak jada ikasi badu ama-hizkuntzan idazten eta irakurtzen, jarraitu egin beharko luke bere trebetasuna ama-hizkuntzan garatzen. Ama-hizkuntzan ondo irakurtzen duen pertsona batek hobeto irakurriko du beste hizkuntzetan ere, gaitasun horiek hizkuntza batetik bestera pasatzen baitira.

Gainera, ikastetxean ikaslearen ama-hizkuntzan testuak edo liburuak baditugu, ikasleak bere hizkuntza kontuan hartzen dugula ikusiko du eta, ondorioz, bera kontuan hartzen dugula, eta, horrenbestez, aintzat hartzen dugula sentituko du.

7. Ulermena aurretiko ezagutzaren gainean eraikitzen da

Bizi izan dugunak, munduari buruz dugun ezagutzak baldintzatzen du testuaren interpretazioa eta horrek eragina handia du ulermenean. Iñaki Aldecoak eta Uri Ruiz Bikandik (2000) hau diote¹:

“Las dificultades de comprensión de los textos escritos en castellano que, por ejemplo, pueda tener una niña hija de emigrantes campesinos marroquíes con conocimiento del árabe escrito, llegada recientemente a Madrid, no son comparables con las que pueda afrontar al leer en catalán o vascuence la hija de emigrantes leoneses, que en el mismo tiempo se traslada a vivir a Barcelona o San Sebastián.

La primera de los sujetos difícilmente podrá hacer uso de sus conocimientos culturales previos a la hora de abordar la lectura de un texto cuyas coordenadas culturales responden a la modernidad más rabiosamente occidental, mientras que las dificultades de la segunda serán de orden fundamentalmente lingüístico. En el primero de los casos, la escuela debería proporcionar a la alumna esquemas e información sociocultural que le propiciaran un “aclimatamiento” cultural. Sin estos elementos imprescindibles para la lectura y la escucha, no hay comprensión del mundo que el alfabeto pueda sustentar”.

Testua irakurri aurretik testua ikaslearen “begiekin” interpretatzen saiatu beharko dugu. Izan ere, eskoletan erabiltzen ditugun testu asko gure kulturaren oso errotuta daude eta ezin dira ulertu hainbat kultura-informazio izan gabe. Irakasleok aztertu beharko dugu ea ikasleak testua ulertzeko behar duen informazioa daukan, edo aurretik hainbat eduki landu beharko dugun.

HIZKUNTZA IDATZIA LANTZEKO EDUKIAK

Irakurketaren eta idazketaren ikaskuntza gidatzeko edukiak aipatzen dira atal honetan. Escribir y leer² liburutik hartuta daude. Eduki horiek egokitu egin ditut ikasle etorkinekin lan egiteko, nire ustez abiapuntu ona izan daitezkeelako ikasle etorkinaren idazketaren eta irakurketaren ikaskuntza gidatzeko eta norbanakoaren planaren edukiak zehazteko.

Irakasle bakoitzak aztertu beharko du zein den ikaslearen egoera multzo horietako edukiak aukeratzeko. Irakasle batzuek badakite gure hizkuntza-sisteman irakurtzen eta idazten, ez dituzte bigarren multzoko edukiak landu beharko; eskolatu gabeko ikasleek, berriz, lehen multzoko edukiak arretaz landu beharko dituzte...

Edukiak multzo hauetan banatzen dira:

- 1.- Ahozko hizkuntzaren eta idatzizko hizkuntzaren arteko loturak.
- 2.- Sistema alfabetikoa: kodetzea eta deskodetzea.
- 3.- Idazketa testuen ekoizpen moduan.
- 4.- Irakurketa testuen interpretazio eta ulermen moduan.
- 5.- Testuak hizkuntza idatziaren oinarriko unitate moduan.

¹ RUIZ BIKANDI, Uri (ed.) (2000): Didáctica de la segunda lengua en educación infantil y primaria. Madrid. Síntesis Educación.

² Escribir y leer. Materiales curriculares para la enseñanza y el aprendizaje del lenguaje escrito de tres a ocho años. III. Materiales y recursos para el aula. Lluís Maruny, Maribel Ministrál, Manuel Miralles. MEC/EDELVIVES

HIZKUNTZA IDATZIAREN ERABILERAK ETA FORMAK

1. multzoa. Ahozko hizkuntzaren eta idatzizko hizkuntzaren arteko loturak	
Kontzeptuak	<p>Hizkuntza idatzia hizkuntzaren aldaera bat da: ahozkoaren eta idatzizkoaren arteko loturak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Ahozko hizkuntzaren eta idatzizko hizkuntzaren arteko loturak.2. Komunikazio idatziaren beharrak eta egoerak ikasleen ohiko ingurunean.3. Hizkuntza idatziaren funtzioak, asmoak eta eginkizunak.4. Hizkuntza idatziaren tresnak: liburuak, aldizkariak, egunkariak, ipuinak, txartelak, etiketak, iragarkiak... Liburutegia.5. Hizkuntza idatziaren aldaerak: hizkuntza- eta kultura-aniztasuna gizartean.
Prozedurak	<p>Artikulazio-prozedurak hizkuntza idatziaren eta ahozkoaren artean</p> <ol style="list-style-type: none">1. Idatzizkoa ahoz kontatuta.<ol style="list-style-type: none">a. Nagusi batek irakurritako ipuinen, narrazioen eta mezuen arreta eta ulermena.b. Irakurritakoa berriro kontatzea.c. Ipuinak eta narrazioak berreraikitzea.d. Buruz ikasitako testuak antzeztea, kantatzea, azaltzea, errezitatzea... dagozkien ahoskera, erritmoa, keinuak... erabiliz.2. Idatzi behar den testuaren aurre-testua egitea.3. Ahozko azalpenak prestatzea.
Jarrerak	<p>Hizkuntza idatziaren eta ahozkoaren arteko loturei buruzko jarrerak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Hizkuntza idatzia aintzat hartzea:<ol style="list-style-type: none">a. informazio iturri gisa,b. kulturaren transmisore gisa,c. ataza jakin batzuk planifikatzeko gisa,d. egiteko tresna gisa2. Irakurketa eta idazketa plazer-iturritzat jotzea.3. Motibazioa, kuriositatea, lankidetzaz-jarrera... agertzea jardueretan.4. Ipuinak eta beste testu batzuk entzuteko eta ikusteko gogoia, gustua adieraztea.5. Parte hartzeko gogoia izatea.

2. multzoa. Sistema alfabetikoa: kodetzea eta deskodetzea	
Kontzeptuak	<p>Sistema alfabetikoa</p> <ol style="list-style-type: none">1. Idazkeraren eta beste forma grafikoen arteko desberdintasunak.2. Letrak jakitea eta idazkeraren konbentzioak (orientazioa, linealtasuna, eskuin-ezker orientazioa...)3. Hizkuntza idatziaren kodetze-sistemari buruzko ezagutzak (idazkera).4. Hizkuntza idatziaren deskodetze-sistemari buruzko ezagutzak (irakurketa).
Prozedurak	<p>Kodetze -eta deskodetze-prozedurak sistema alfabetikoan</p> <ol style="list-style-type: none">1. Forma idatzien eta beste forma grafikoen arteko desberdintasunak.2. Letra-ezagutzen erabilera, sistemaren konbentzioen erabilera.3. Kodetze-prozedurak (idazkera).<ol style="list-style-type: none">a. Letrei dagokienez, irizpide kuantitatiboen eta kualitatiboen erabilpena izenak idazteko eta hitzak konparatzeko.b. Letren eta soinuaren arteko lotura: identifikazioa eta segmentazio silabikoa eta fonetikoa.c. Soinu-letra asoziazioa.4. Kodetze-prozedurak (irakurketa).<ol style="list-style-type: none">a. Norberaren izenaren eta beste hitz batzuen identifikazioa.b. Testuinguruaren eta irudiaren erabilera adierazle moduan.c. Testuari dagokion irakurketa.d. Ahoskatzeko, silabatan zatitzeko, irakurketa globalerako eta irakurtzeko abiadura-prozedurak.
Jarrerak	<p>Sistema alfabetikoaren ikaskuntzari buruzko jarrerak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Eskolako ikaskuntzari buruzko jarrera ona.

3. multzoa. Idazketa testuen ekoizpen moduan	
Kontzeptuak	<p>Idazketa testu ekoizpen moduan</p> <ol style="list-style-type: none">1. Beharrezkoak diren ezagutzak honakoari buruz:<ol style="list-style-type: none">a. Komunikatu nahi den edukiaz.b. Idazkeraren asmoaz.c. Hartzailearen ezaugarriez eta egoera komunikatiboaz.d. Erabili daitezkeen testu motaz.e. Komunikatu nahi diren ideien ordenaz eta honen garrantziaz.f. Estiloaz eta errekurtsoez.g. Formatuaz eta edizioaz.
Prozedurak	<p>Idazketari buruzko prozedura orokorrak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Gaia eta idazketaren egoera erabakitzea.2. Idazketaren asmoa zehaztea.3. Hartzailea zein den erabakitzea.4. Testuen ezaugarriak kontuan hartzea.5. Aurre-testuen elaborazioa: edukia.6. Idazketa elkarreragilea: kodifikazioan izandako arazoak konpontzea.7. Birpasatzea: berrirakurtzea, idatzitakoa zuzendu aurretik erabakitako irizpideen arabera.8. Garbira pasatzea: edizioa, eta testua birsortzea.
Jarrerak	<p>Idazketari buruzko jarrerak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Idazketa balioestea komunikazio, ikasketa, olgeta moduan.

4. multzoa. Irakurketa testuen interpretazio eta ulermen moduan	
Kontzeptuak	<p>Irakurketa testuen interpretazio eta ulermen moduan</p> <ol style="list-style-type: none">1. Irakurketarako beharrezkoak diren ezagutzak:<ol style="list-style-type: none">a. Irakurketaren beharrei eta asmoei buruzkoak.b. Testuinguruaren adierazleei buruzkoak, irakurketa aurrez hartzeko. (egoera, irudiak, tipografia, testuaren euskarria...)c. Gaiari buruzkoak.d. Testuaren egiturari buruzkoak, tipologia kontuan hartuta.e. Hiztegiari, lexikoari eta oinarrizko egitura gramatikalei buruzkoak.
Prozedurak	<p>Irakurketari buruzko prozedura orokorrak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Irakurketaren asmoa eta testuaren gaia zehaztea.2. Edukiaren aurre-hartzea.<ol style="list-style-type: none">a. Aurretiko ezagutza piztea.b. Testuingurua erabiltzea testua ulertzeko.c. Galderak: irakurketarako gidak.3. Irakurketa elkarreragilea.<ol style="list-style-type: none">a. Testuaren esanahia eraikitzea, mailaka.b. Hipotesiak birformulatu eta egiaztatzea.c. Akatsak identifikatzea irakurketan.4. Laburpena.5. Irakurketa zabaltea.
Jarrerak	<p>Irakurketari buruzko jarrerak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Irakurketarekiko motibazioa, kuriositatea eta interesa.

5. multzoa. Testuak hizkuntza idatziaren oinarrizko unitate moduan	
Kontzeptuak	<p>Testuak hizkuntza idatziaren oinarrizko unitate moduan</p> <ol style="list-style-type: none">1. Testuak gizartean erabiltzen diren moduan: testu idatzien aniztasuna.2. Testu motak: irakurketaren eta idazketaren asmoa izango da testuak antolatzeko irizpidea.3. Gizartean eta eskolan erabiltzen diren testu arruntenen egitura, ezaugarriak eta trazuak.<ol style="list-style-type: none">a. Asmoa eta intenzionalitatea: datuen erabilpena, disfrutatzea, ikastea, ondo pasatzea...b. Testu bakoitzaren eginkizun espezifikoak.c. Gizartean izaten diren testu-ereduak.d. Testu bakoitzaren eduki espezifikoak.e. Testu bakoitzaren formatua eta euskarri materiala.f. Testuaren gramatika (morfosintaxia, lexikoa...)
Prozedurak	<p>Testu bakoitzaren prozedura espezifikoak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Idazketaren prozedura espezifikoak asmoaren eta ezaugarrien arabera: Testu enumeratiboak, informatiboak, literarioak, azalpenezkoak, aginduzkoak.2. Irakurketaren asmoari eta testu motari buruzko prozedura espezifikoak<ol style="list-style-type: none">a. Testu enumeratiboetan: datuak maneiatu eta kokatzea.b. Informazio-testuetan: gaia identifikatu eta idatzitakoaren trazurik nabarmenak antzematea.c. Azalpenezko testuetan: gaia, oinarrizko ideiak.d. Aginduzko testuetan: ataza errazak gauzatzea.
Jarrerak	<p>Testuari buruzko jarrerak</p> <ol style="list-style-type: none">1. Hizkuntza idatzia komunikabide egokitzen jotzea, hainbat asmo eta egoerataraz egokitzen dena.